

ЗАТВЕРДЖУЮ

Президентка державного
некомерційного підприємства
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»

Ксенія СЕМЕНОВА

2026 року

ВИСНОВОК

Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» (далі - КАІ) про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Рябченка Василя Вікторовича на тему «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

із протоколу № 7 розширеного засідання
кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права
Факультету права та міжнародних відносин КАІ від 01 квітня 2026 року

Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права:

Макеєва О.М., к.ю.н, доцент, завідувач кафедри;
Головко К.В., д.ю.н., професор, професор кафедри;
Калюжний Р.А., д.ю.н., професор, професор кафедри;
Легенький М.І., д.ю.н., професор, професор кафедри;
Кунєв Ю.Д., д.ю.н., професор, професор кафедри;
Сопілко І.М., д.ю.н., професор, професор кафедри;
Устинова І.П., к.ю.н., доцент, професор кафедри;
Вишновецький В.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри,
Головко С.Г., к.і.н., доцент, доцент кафедри,
Череватюк В.Б., к.і.н., доцент, доцент кафедри,
Богатюк І.Г., ст. викладач кафедри

Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники інших кафедр ДНП ДУ «КАІ»:

Стригуль М.В., к.соц.н., доцент, заступник декана Факультету права та міжнародних відносин.

Панова О.О, д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права і процесу Факультету права та міжнародних відносин.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету права та міжнародних відносин Рябченка Василя Вікторовича на тему «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Науковий керівник Сопілко І.М., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету міжнародних відносин та права.

Дисертація виконувалась на кафедрі теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету права та міжнародних відносин. Тема дисертаційного дослідження «Процесуальні форми захисту право на підприємництво в адміністративних судах», затверджена на засіданні Вченої ради юридичного факультету 31 жовтня 2022 року, протокол № 8. Уточнену редакцію теми дисертаційного дослідження «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України» затверджено на засіданні Вченої ради Факультету права та міжнародних відносин (протокол № 2 від 17 лютого 2026 року).

Виступили:

Здобувач Рябченко Василь Вікторович представив презентацію за основними положеннями дисертації на тему «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», з галузі знань 08 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію та методику, охарактеризував об'єкт та предмет дисертації, виклав основні наукові положення та висновки, що виносяться на захист, вказав науково-практичну значущість роботи, зазначив про впровадження результатів дослідження.

Автором зазначено, що проведений аналіз існуючих на сьогодні, етапів становлення наукової думки щодо проблематики формування процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України дав змогу дійти висновку, що практика діяльності адміністративних судів свідчить про наявні проблеми, пов'язані із визначенням підсудності або порядку розгляду адміністративних справ за участю державних, інших органів, осіб та суб'єктів підприємницької діяльності.

Дисертантом визначено авторське поняття процесуальної форми адміністративного судочинства щодо розгляду справ про захист права на підприємництво. Визначено види вказаної форми: процесуальна форма загального позовного провадження; процесуальна форма спрощеного позовного провадження; процесуальна форма провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів; процесуальна форма провадження у справах за зверненнями податкових, митних органів; процесуальна форма провадження у справах щодо застосування санкцій; процесуальна форма провадження у справах щодо оскарження актів чи бездіяльності суб'єкта виконання судового

рішення; процесуальна форма провадження у справах щодо здійснення державного регулювання, контролю та нагляду у сфері медіа.

Виділено чотири умовні етапи становлення адміністративної юстиції на території України як засобу захисту права на підприємництво. На першому етапі відсутнє усвідомлення законодавцем необхідності існування спеціальної процесуальної форми розгляду та вирішення таких справ, яка б враховувала їх специфіку: виникнення у публічно-правових відносинах та водночас, безпосереднє відношення до здійснення господарської діяльності. На другому етапі відбувається активне становлення адміністративної юстиції, в тому числі системи адміністративних судів, що створювало перспективи побудови дієвої системи захисту прав суб'єктів господарювання. Третій етап розпочинається із становленням Радянської влади на території України та завершується набуттям Україною незалежності. На четвертому етапі відбувається активне становлення системи адміністративної юстиції.

Аспірант у своєму дослідженні вказав на перспективність досвіду сучасного законодавчого врегулювання процедури вирішення публічно-правових спорів у Німеччині, Франції та Бельгії щодо врахування специфіки спорів у сфері господарської діяльності.

Обгрунтовано, що публічно-правові спори у сфері здійснення підприємницької діяльності як предмет юрисдикції адміністративних судів охоплюють як спори, що безпосередньо стосуються реалізації права на підприємництво, так і спори, у яких рішення адміністративного суду не на користь суб'єкта підприємницької діяльності може унеможливити або ускладнити здійснення підприємницької діяльності, тобто будь-які спори, що виникають у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності.

Дисертант також обгрунтував, що недостатня передбачуваність та невиправдана тривалість провадження є неприпустимими для адміністративного судочинства як ефективного засобу захисту права на підприємництво, з огляду на специфіку підприємницької діяльності. Тому до позовного провадження як процесуальної форми захисту права на підприємництво в адміністративних судах виділено такі загальні вимоги, як: деталізованість процедури та водночас чіткість визначення його положень на законодавчому рівні.

Визначено, що під час перевірки адміністративним судом оспорюваного акту суб'єкта владних повноважень суд може вийти за межі предмету доказування за позовними вимогами.

Аспірант зазначив, що інстанційний перегляд судових рішень у досліджуваній категорії справ побудовано на основі німецької моделі інстанційного перегляду, з окремими національними особливостями: можливість перегляду справи у повному обсязі та ухвалення суб'єктом перегляду власного рішення по суті справи (апеляційна інстанція); передбаченість законодавством певних обмежень щодо доступу до суду касаційної інстанції.

Обгрунтовано, що законодавством не закріплено чітких критеріїв обгрунтованості апеляційної скарги, у зв'язку із чим апеляційними судами нерідко приймаються ухвали про визнання поданих апеляційних скарг необгрунтованими без достатніх для цього підстав.

Подальший розвиток примирних процедур, зокрема процедури медіації у виконавчому провадженні у досліджуваній категорії справ пов'язується із необхідністю урахування неприпустимості залежності виконання судового рішення від проведення чи не проведення примирних процедур, з огляду на вимоги безумовності судового рішення.

Виділено такі найпоширеніші проблеми реалізації права на виконання судового рішення: неможливість точного визначення предмета судового розгляду у випадках судового оскарження постанови про відкриття виконавчого провадження; нестабільність судової практики при вирішенні питання поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження актів виконавця рішення адміністративного суду; нечіткість визначення у законодавстві окремих питань судової юрисдикції щодо скарг на акти виконавця судового рішення. Варто прогнозувати поступове вирішення таких проблем із напрацюванням судової практики та її узагальнень, з урахуванням юридичного змісту верховенства права, розумності строків, забезпечення права на оскарження актів виконавця та інших засад виконавчого провадження.

Відповідно до функцій адміністративного суду як суб'єкта забезпечення правопорядку, законності та надання допомоги суб'єкту владних повноважень у реалізації його компетенції, обгрунтовано необхідність закріплення у законодавстві про адміністративне судочинство відповідного обов'язку адміністративного суду.

Обгрунтовано, що з огляду на притаманність підприємницькій діяльності істотного суспільного значення, набуває актуальності уточнення малозначності як критерію обрання порядку розгляду конкретної справи про захист права на підприємництво (загальне позовне провадження чи спрощене позовне провадження).

Визначено, що актуальна практика Європейського суду з прав людини щодо застосування статей 6 та 13 Європейської конвенції з прав людини є основою для подальшого розвитку процесуальної форми розгляду і вирішення адміністративних справ про захист права на підприємництво. При цьому вказано на вихідний характер поняття справедливості як загальносоціальної категорії. Сферою реалізації справедливості в національному адміністративному судочинстві виступає не тільки власне процесуальна діяльність адміністративного суду, але й судові рішення адміністративного суду як акт правосуддя.

Дисертант довів, що забезпечення права на справедливий суд (пункт 1 статті 6 Європейської конвенції з прав людини) передбачає реалізацію не тільки положень про справедливий суд, закріплених у Європейській конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини, але й вимог природного права, що слідують із об'єктивних закономірностей: поведінки людини, взаємодії між людьми, діяльності та взаємодії соціальних утворень як дійсних та потенційних учасників судового процесу.

Оперативність адміністративного судочинства у досліджуваних справах визначено умовою визнання його ефективним засобом правового захисту відповідно до статті 13 Європейської конвенції з прав людини. Наголошено, що викликом постає нестабільна судова практика щодо належного засобу правового захисту у випадку тривалого невиконання судового рішення.

Обґрунтовано, що критерії обрання належного засобу захисту мають ширше висвітлюватись у аналітичних матеріалах діяльності судової влади (огляди, дайджести) на Єдиному веб-порталі судової влади України.

Зазначене дало змогу авторові дослідження окреслити напрямки удосконалення процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність, шляхом адаптації інституційних моделей, перевірених практикою провідних демократичних правопорядків.

Запитання до здобувача:

Кунєв Ю.Д., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Запитання: Яка роль адміністративних судів у здійсненні державного впливу на економічні відносини та у забезпеченні захисту прав суб'єктів господарювання?

Відповідь: Дякую за запитання. Адміністративні суди є важливими суб'єктами державного впливу на економічні відносини поряд із органами виконавчої та законодавчої влади, оскільки їхні рішення безпосередньо впливають на перебіг економічних процесів. Вони розглядають широкий спектр публічно-правових спорів у сфері економіки, зокрема щодо податкової політики, публічних фінансів, соціального захисту, зайнятості, державного регулювання цін і тарифів, митної справи, управління державною та комунальною власністю, а також державних закупівель.

Значення адміністративних судів полягає у забезпеченні ефективного судового захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання від порушень з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. Водночас ефективність такого захисту значною мірою залежить від його своєчасності, оскільки адміністративний суд не підміняє собою орган влади, і навіть після ухвалення позитивного рішення його виконання потребує прийняття відповідного рішення компетентним органом.

У кризових умовах роль судової влади посилюється, оскільки вона забезпечує реалізацію конституційних засад економічного порядку шляхом тлумачення норм Конституції, формування правових позицій та вирішення економічних спорів. Загалом адміністративна юстиція виступає ефективним механізмом захисту прав підприємців, хоча потребує подальшого вдосконалення з урахуванням історичного розвитку та наявних недоліків.

Головко К.В., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Запитання: Яке конституційно-правове значення права на підприємницьку діяльність в Україні, з якими правами воно взаємодіє та у яких формах здійснюється його правовий захист?

Відповідь: Дякую за запитання. Право на підприємницьку діяльність, закріплене у статті 42 Конституції України, має основоположне значення для національної правової та економічної системи, оскільки є складовою економічних прав людини та визначає засади функціонування державного механізму й економічного порядку. Воно розглядається як елемент системи економічних прав і перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими правами,

зокрема правом власності, правом на працю, правом на соціальний захист, а також правами у сфері використання природних ресурсів і здійснення корпоративних прав.

Реалізація права на підприємництво відбувається у межах поєднання ринкового саморегулювання та державного регулювання економіки, що здійснюється через відповідні політики держави (податкову, фінансову, інвестиційну тощо). Водночас існує проблема можливості його обмеження без чіткого визначення публічного інтересу, що створює ризики необґрунтованого втручання держави у здійснення цього права.

Держава, закріпивши це право на конституційному рівні, зобов'язана забезпечити належні умови для його реалізації та ефективний механізм захисту. Правовий захист права на підприємництво розглядається як діяльність уповноважених суб'єктів щодо попередження та усунення правопорушень і може здійснюватися у різних формах, зокрема: судовій (у порядку цивільного, господарського, адміністративного судочинства); адміністративній (через діяльність органів публічної влади та застосування заходів адміністративної відповідальності); нотаріальній (як превентивній формі захисту, що забезпечує юридичну визначеність і стабільність майнового обігу).

Окрім цього, важливу роль у захисті права на підприємництво відіграють інші інституції, зокрема третейські суди та міжнародні судові органи. Загалом ефективність реалізації цього права залежить від належного функціонування всіх зазначених форм захисту та їх подальшого вдосконалення.

Панова О.О., д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права і процесу КАІ.

Запитання: У чому полягає сутність процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративному судочинстві, їх співвідношення з поняттями «провадження» та «форми адміністративного судочинства», а також які основні проблеми їх застосування?

Відповідь: Дякую за запитання. Процесуальні форми захисту права на підприємництво в адміністративному судочинстві становлять складну та багатоаспектну правову категорію, яка не має єдиного підходу до визначення у науковій доктрині. Загалом вони розглядаються як зовнішньо виражений, встановлений законом порядок здійснення адміністративним судом процесуальних дій та ухвалення рішень з метою захисту прав і інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.

У науковій літературі існує термінологічне розмежування між поняттями «форми захисту», «форми розгляду» та «форми здійснення правосуддя». При цьому поняття «форми захисту» є найбільш широким і охоплює інші, оскільки включає як порядок розгляду справи, так і кінцевий результат — судові рішення.

Співвідношення ключових категорій можна охарактеризувати таким чином: форми адміністративного судочинства - це передбачені законом види проваджень (загальне та спрощене позовне провадження); провадження - внутрішній зміст процесуальної діяльності суду, що відображає послідовність процесуальних дій; процесуальна форма - зовнішній прояв цієї діяльності, тобто порядок здійснення правосуддя.

Отже, процесуальна форма є похідною від змісту провадження, однак водночас впливає на ефективність адміністративного судочинства та його подальший розвиток.

Щодо захисту права на підприємництво, процесуальні форми можуть розглядатися у: широкому розумінні - як узагальнена характеристика всіх форм здійснення адміністративного судочинства у справах цієї категорії; вузькому розумінні - як конкретні способи розгляду справ (загальне чи спрощене позовне провадження, письмове провадження, відеоконференція тощо).

Серед основних проблем застосування процесуальних форм захисту права на підприємництво виділяються:

1. Відсутність єдності наукових підходів до визначення поняття «процесуальна форма».
2. Недосконалість законодавства, що зумовлює труднощі у правозастосуванні.
3. Проблеми визначення юрисдикції, зокрема розмежування адміністративної та господарської юрисдикцій у спорах за участю суб'єктів господарювання.
4. Недостатня ефективність судового захисту, зокрема через тривалі строки розгляду справ.
5. Актуальні виклики, пов'язані з воєнним станом, зокрема розвиток дистанційних форм участі у судовому процесі (відеоконференцій).
6. Потреба у спеціальних знаннях у сфері економіки при розгляді відповідних справ.

Важливе значення має також практика Верховного Суду, яка підтверджує, що спори між суб'єктами господарювання та суб'єктами владних повноважень (наприклад, щодо рішень у сфері публічних закупівель) належать до публічно-правових і підлягають розгляду саме в порядку адміністративного судочинства.

Таким чином, процесуальні форми захисту права на підприємництво є системною категорією, що поєднує у собі як зовнішні (процедурні), так і внутрішні (змістовні) характеристики адміністративного судочинства, а їх удосконалення є необхідною умовою підвищення ефективності судового захисту у сфері господарської діяльності.

Калюжний Р.А., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Запитання: У чому полягає сутність позовного провадження як процесуальної форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративному судочинстві, які його ознаки, стадії та значення, а також які проблемні аспекти виникають на стадії відкриття провадження і забезпечення позову?

Відповідь: Дякую за запитання. Позовне провадження в адміністративному судочинстві є основною процесуальною формою захисту права на підприємницьку діяльність і розглядається як зовнішньо визначений законом порядок здійснення адміністративним судом процесуальних дій, спрямованих на вирішення публічно-правового спору та відновлення порушених прав суб'єктів господарювання. Незважаючи на різноманітність наукових підходів до його визначення, спільною є позиція про нерозривний зв'язок форми

(процедури) та змісту (процесуальної діяльності) адміністративного судочинства.

Як змістовна категорія, позовне провадження характеризується такими рисами: це система процесуальних дій, пов'язаних єдиною метою - вирішенням спору; воно включає встановлення фактичних обставин, доказування та прийняття процесуальних актів; має чітку стадійність; передбачає спеціальний суб'єктний склад і процесуальні цілі на кожному етапі.

Як процесуальна форма захисту, позовне провадження має такі ознаки: виникає виключно за ініціативою позивача (заявний характер); регламентується нормами КАС України; спрямоване на розгляд конкретної адміністративної справи; здійснюється адміністративним судом за участю сторін та інших учасників процесу; передбачає рівність процесуальних прав сторін; має визначену законом структуру та форму фіксації у процесуальних документах; завершується ухваленням обов'язкового до виконання судового рішення.

Важливе значення позовного провадження полягає у тому, що його процесуальна форма забезпечує законність, обґрунтованість судового рішення та дотримання процесуальних гарантій учасників справи. Вона є механізмом реалізації права особи на звернення до суду та охоплює як загальне, так і спрощене позовне провадження.

Ключовою характеристикою позовного провадження є його стадійність. Першою стадією виступає відкриття провадження у справі, яка включає подання позовної заяви, її перевірку судом та вирішення питання про відкриття провадження. Саме на цьому етапі фактично реалізується право на судовий захист і перевіряється належність спору до адміністративної юрисдикції. Обґрунтованою є позиція, що початком адміністративного судочинства слід вважати момент подання позовної заяви, оскільки з цього часу виникають відповідні процесуальні правовідносини.

Окремим важливим інститутом на цій стадії є забезпечення позову, яке виступає гарантією ефективного захисту прав підприємців. Адміністративний суд може, зокрема, зупинити дію оскаржуваного акта суб'єкта владних повноважень. Ефективність цього механізму забезпечується негайністю виконання відповідної ухвали суду.

Водночас у цій сфері існують дискусійні та проблемні питання. Зокрема, спірною є позиція щодо повної залежності застосування заходів забезпечення позову від волевиявлення позивача. Більш обґрунтованим є підхід, за яким такі питання мають вирішуватись з урахуванням принципу змагальності та активної ролі суду, оскільки адміністративне судочинство має публічно-правовий характер. Також важливим є правильний розподіл тягаря доказування та допустимі межі втручання суду у диспозитивні права сторін.

Таким чином, позовне провадження як процесуальна форма є ключовим елементом механізму захисту права на підприємництво, що поєднує у собі процедурні гарантії та змістовну діяльність суду, а його вдосконалення є необхідною умовою підвищення ефективності адміністративного судочинства.

Макеєва О.М., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Запитання: Якою є сутність стадії перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві, які її форми, значення та основні проблеми реалізації у справах щодо захисту права на підприємництво?

Відповідь: Дякую за запитання. Стадія перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві визначається як стадія перевірки законності та обґрунтованості судових рішень і є важливою процесуальною гарантією захисту прав, у тому числі права на підприємницьку діяльність. Вона реалізується через такі форми: апеляційне провадження, касаційне провадження, а також перегляд судових рішень за нововиявленими та виключними обставинами.

Початком цієї стадії є подання відповідної скарги (апеляційної чи касаційної), а завершується вона ухваленням судового рішення відповідної інстанції (постанови чи ухвали). При цьому не кожна справа проходить усі види перегляду, що залежить від ініціативи заінтересованих осіб і характеру спору.

Незважаючи на відмінності у завданнях окремих видів перегляду, вони мають спільні риси: стадійність (відкриття провадження, підготовка, розгляд), процесуальну визначеність та подібність процесуальних документів. Водночас апеляційне та касаційне провадження не є тотожними за своєю правовою природою, оскільки, зокрема, касаційна інстанція виконує функцію забезпечення єдності судової практики.

Апеляційний перегляд є найбільш поширеним способом контролю законності рішень суду першої інстанції. Його сутність полягає у можливості повторного розгляду справи з перевіркою як фактичних обставин, так і правильності застосування норм права. Він має такі характерні риси: оскаржуються рішення, що не набрали законної сили; перевіряються як фактичні, так і правові аспекти справи; суд апеляційної інстанції може ухвалити нове рішення або, у визначених законом випадках, направити справу на новий розгляд; апеляційне провадження має заявний характер і не є обов'язковою стадією судочинства.

Значення цієї стадії полягає у виправленні судових помилок, забезпеченні справедливості судового розгляду та реалізації конституційного права на апеляційне і касаційне оскарження. У справах щодо захисту права на підприємництво вона є особливо важливою, з огляду на складність економічних правовідносин і значні майнові наслідки.

Водночас у практиці застосування цієї стадії існує низка проблем:

1. Формалізм при оцінці апеляційних скарг, зокрема щодо вимог до їх обґрунтування, що може призводити до необґрунтованого повернення скарг.
2. Нечіткість законодавчих формулювань, зокрема поняття «обґрунтування», що допускає різне тлумачення судами.
3. Порушення меж процесуальних стадій, коли суди оцінюють доводи скарги по суті ще на стадії відкриття провадження.
4. Проблеми забезпечення ефективного доступу до апеляційного перегляду, попри його формальну доступність.

Судова практика свідчить, що касаційна інстанція нерідко скасовує рішення апеляційних судів через надмірно формальний підхід до оцінки

апеляційних скарг, підкреслюючи необхідність дотримання принципів доступу до правосуддя та змагальності.

Отже, стадія перегляду судових рішень є ключовим елементом адміністративного судочинства, який забезпечує ефективний захист права на підприємництво, однак потребує подальшого вдосконалення як на законодавчому, так і на правозастосовному рівнях.

Легенький М.І., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Запитання: У чому полягає сутність процесуальної форми виконання судових рішень в адміністративному судочинстві та яке її значення для захисту права на підприємницьку діяльність?

Відповідь: Дякую за запитання. Процесуальна форма виконання судових рішень в адміністративному судочинстві є нормативно визначеним порядком діяльності уповноважених суб'єктів, спрямованої на забезпечення реального виконання судових рішень, ухвалених за результатами розгляду адміністративних справ. Вона виступає завершальною стадією адміністративного судочинства та водночас невід'ємною складовою механізму судового захисту прав, свобод і законних інтересів.

Сутність цієї процесуальної форми полягає у поєднанні процесуальних дій суду та органів примусового виконання, що здійснюються у визначеній законом послідовності та формі, із застосуванням передбачених законом заходів впливу на зобов'язаного суб'єкта з метою досягнення фактичного виконання судового рішення.

Її значення для захисту права на підприємництво полягає у забезпеченні реальності судового захисту, оскільки без належного виконання судового рішення поновлення порушеного права суб'єкта господарювання є неможливим. Крім того, ефективна процесуальна форма виконання сприяє підвищенню довіри до судової влади, гарантує дотримання принципу верховенства права та забезпечує стабільність правовідносин у сфері господарської діяльності.

Устинова І.П., к.ю.н., доцент, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Запитання: У чому полягає значення оперативності та передбачуваності як критеріїв ефективності процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративному судочинстві?

Відповідь: Дякую за запитання. Оперативність та передбачуваність є ключовими критеріями ефективності процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративному судочинстві, оскільки безпосередньо впливають на реальність і доступність судового захисту.

Оперативність процесуальної форми означає своєчасний розгляд адміністративної справи та вирішення процесуальних питань без невиправданих зволікань. Це передбачає дотримання розумних строків розгляду справи, а також належну організацію судового процесу. Порушення цієї вимоги, зокрема через неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права судами першої або апеляційної інстанцій, призводить до затягування розгляду справи, у тому числі внаслідок касаційного перегляду.

Передбачуваність процесуальної форми полягає у правильному та однаковому застосуванні адміністративними судами норм законодавства, що забезпечує стабільність судової практики та зменшує кількість випадків скасування судових рішень. Вона також передбачає чітке розуміння учасниками справи процесуальних наслідків своїх дій, зокрема щодо способів захисту та порядку їх реалізації.

Зазначені критерії мають розглядатися у взаємозв'язку з правом на доступ до суду та правом на справедливий судовий розгляд. Їх забезпечення сприяє ефективному поновленню порушених прав суб'єктів підприємництва, підвищує довіру до судової системи та забезпечує реалізацію принципу верховенства права.

Крім того, важливим елементом ефективності процесуальної форми є належний вибір способу судового захисту. Неефективність обраного способу може призвести як до відмови у задоволенні позову, так і до необхідності виходу суду за межі позовних вимог з метою забезпечення реального захисту порушеного права, що свідчить про складний взаємозв'язок принципів диспозитивності та ефективності судового захисту в адміністративному судочинстві.

Головко С.Г., к.і.н., доцент, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного і адміністративного права КАІ.

Запитання: Яке значення мають правові підходи практики ЄСПЛ для формування та вдосконалення процесуальної форми розгляду адміністративними судами справ щодо захисту права на підприємницьку діяльність?

Відповідь: Дякую за запитання. Правові підходи практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) мають визначальне значення для формування та вдосконалення процесуальної форми розгляду адміністративними судами справ щодо захисту права на підприємництво, оскільки вони конкретизують зміст і стандарти реалізації права на справедливий суд та права на ефективний засіб правового захисту, закріплених у статтях 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Передусім, практика ЄСПЛ розкриває зміст права на справедливий суд як комплексної категорії, що включає доступ до суду, розгляд справи незалежним і неупередженим судом, дотримання принципу рівності сторін, змагальності, розумних строків розгляду справи, а також обов'язковість і виконуваність судового рішення. Ці елементи формують базові вимоги до процесуальної форми адміністративного судочинства.

Особливого значення набуває право на доступ до суду як складова права на справедливий суд. Воно передбачає реальну можливість особи звернутися до суду та отримати ефективний судовий захист. Обмеження цього права допускаються лише за умови їх законності, пропорційності та недопущення порушення сутності самого права.

Крім того, практика ЄСПЛ підкреслює нерозривний зв'язок між судовим розглядом і виконанням судового рішення. Відповідно, ефективність процесуальної форми адміністративного судочинства оцінюється не лише через якість розгляду справи, а й через забезпечення реального виконання судових рішень.

Врахування зазначених підходів у національному адміністративному судочинстві сприяє: по-перше, підвищенню передбачуваності судової практики; по-друге, забезпеченню оперативності розгляду справ; по-третє, удосконаленню процесуальних гарантій захисту прав суб'єктів підприємництва; в четвертих, узгодженню національного законодавства із міжнародними стандартами.

Таким чином, практика ЄСПЛ виступає методологічною основою для розвитку процесуальних форм адміністративного судочинства та забезпечення ефективного судового захисту права на підприємництво.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник - д.ю.н., професор, заслужений юрист України, професор кафедри теорії держави і права, конституційного і адміністративного права КАІ **Сопілко І.М.**

Дисертаційне дослідження аспіранта Рябченка Василя Вікторовича на тему «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України» спрямоване на комплексне вивчення процесуальних засад захисту прав підприємців у адміністративному судочинстві, виявлення прогалин національного законодавства та судової практики, а також на розробку практично орієнтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідних механізмів.

У процесі виконання дисертаційної роботи аспірант застосував широкий комплекс методологічних підходів, зокрема: системний аналіз, порівняльно-правовий метод, структурно-логічний метод, методи узагальнення та класифікації, що дозволило всебічно оцінити сучасні процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність, виявити ключові проблеми у законодавстві та практиці і сформувати науково обґрунтовані пропозиції щодо їх удосконалення.

Дисертаційна робота Рябченка В. В. характеризується високим рівнем методологічної підготовки, аналітичним мисленням, здатністю системно узагальнювати складні адміністративно-правові явища, логічною структурою викладу та обґрунтованістю висновків. Праця демонструє глибокі знання адміністративного процесуального права, розуміння міжнародних стандартів судового захисту прав підприємців і здатність до розробки практично значущих пропозицій щодо удосконалення адміністративного судочинства.

В процесі виконання наукової роботи аспірант продемонстрував високий рівень методологічної підготовки, аналітичне мислення та здатність системно узагальнювати складні адміністративно-правові явища. Праця вирізняється логічною послідовністю викладу, структурованістю матеріалу, обґрунтованістю висновків та комплексним підходом до аналізу як національного, так і міжнародного досвіду.

Рябченко В.В. проявив себе як відповідальний, цілеспрямований і творчо мислячий молодий науковець. Протягом усього періоду підготовки дисертації він активно залучався до наукових дискусій, працював із законодавством України, нормами права ЄС та міжнародними стандартами, здійснював порівняльно-правовий аналіз кращих практик функціонування адміністративних судів у європейських державах. Дисертант успішно виконав

індивідуальний навчальний план, брав участь у наукових конференціях та семінарах, підготував низку наукових публікацій, що стосуються теми дисертації.

Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, спрямованим на вирішення актуальної наукової проблеми у межах спеціальності 081 «Право». Робота підтверджує наукову зрілість дисертанта, його глибокі знання адміністративного права, здатність до критичного аналізу законодавчих норм і до розробки практично значущих пропозицій щодо підвищення процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України.

Враховуючи викладене, прошу затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Рябченка Василя Вікторовича та рекомендувати його до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до вимог Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023.

Рецензент дисертаційної роботи:

Головко К.В., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Мені, як рецензенту, приємно взяти участь в обговоренні дисертаційної роботи Рябченка Василя Вікторовича, присвяченої процесуальним формам захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України. Це ґрунтовне та вкрай актуальне дослідження, яке робить вагомий внесок у розвиток сучасної адміністративно-правової науки та практики функціонування судової влади, зокрема в контексті забезпечення ефективного захисту прав підприємців та імплементації європейських стандартів судового контролю.

Дисертаційна робота відзначається високою науковою якістю, системним підходом та комплексним аналізом проблематики. Аспірант детально дослідив зміст та концептуальні основи процесуального захисту права на підприємницьку діяльність, охарактеризував організаційні та процесуальні аспекти адміністративного судочинства, проаналізував міжнародні та європейські стандарти забезпечення ефективного доступу до суду та права на справедливий суд, а також механізми імплементації цих стандартів у національне законодавство.

Особливу цінність становить запропонована Рябченком В. В. концептуальна модель процесуального захисту права на підприємницьку діяльність, яка включає: нормативно-правові засади та критерії ефективності процесуального захисту у адміністративному судочинстві; організаційні та процесуальні форми забезпечення доступу до суду та належної участі підприємців у судовому процесі; практичні механізми реалізації права на справедливий суд, що інтегрують внутрішньоорганізаційні та процесуальні функції адміністративних судів; адаптацію кращих практик судочинства та

імплементацию стандартів права ЄС і рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у національну правову систему.

Дисертація вирізняється логічною структурою викладу, послідовністю та обґрунтованістю висновків, а також комплексним використанням національних і зарубіжних джерел. Аспірант продемонстрував високий рівень методологічної підготовки, володіння сучасними методами юридичних досліджень, аналітичне мислення та здатність системно узагальнювати складні адміністративно-правові явища.

Слід також відзначити активну науково-організаційну діяльність Рябченка В. В.: він успішно виконав індивідуальний навчальний план аспіранта, брав участь у наукових конференціях і семінарах, підготував низку наукових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях за тематикою дисертації, демонструючи глибоке розуміння порівняльно-правових підходів та міжнародних стандартів судового захисту прав підприємців.

Результати дисертаційного дослідження Рябченка В. В. мають як теоретичне, так і практичне значення: теоретично – уточнено зміст і складові процесуального захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративному судочинстві, визначено його місце в системі адміністративного права; практично – розроблено механізми удосконалення процесуальних форм захисту підприємницьких прав, рекомендації щодо покращення організації розгляду адміністративних справ, оптимізації доступу до процесуальної інформації та імплементации міжнародних стандартів у національне законодавство.

Враховуючи високий рівень наукової новизни, системний підхід, комплексність дослідження та практичну значущість отриманих результатів, а також рівень теоретичної підготовки та аналітичних навичок аспіранта, вважаю доцільним дати позитивну оцінку дисертаційній роботі Рябченка Василя Вікторовича та рекомендувати її до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Калюжний Р.А., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Під час попереднього розгляду дисертаційного дослідження Рябченка Василя Вікторовича були висловлені численні зауваження та конструктивні пропозиції, що стосувалися як теоретико-методологічних аспектів роботи, так і практичної значущості запропонованих автором висновків. Аспірант належним чином опрацював усі зауваження, продемонструвавши відповідальний і системний підхід до вдосконалення змісту дисертації, високий рівень наукової гнучкості та готовність до конструктивного наукового діалогу.

Представлене дослідження є актуальним та своєчасним, оскільки стосується важливих питань забезпечення процесуального захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України. Особлива значущість теми обумовлена потребою формування ефективних механізмів судового контролю та імплементации міжнародних стандартів, зокрема норм Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та права ЄС, що гарантують доступ

до справедливого суду і належний правовий захист прав суб'єктів господарювання.

Дисертаційна робота вирізняється комплексним підходом до аналізу адміністративно-правових механізмів, детальним опрацюванням національного законодавства, а також дослідженням міжнародних та європейських стандартів захисту права на підприємницьку діяльність.

Робота має чітку логічну структуру, обґрунтовані наукові висновки та містить низку практично значущих пропозицій, які можуть бути використані для вдосконалення законодавства та організації діяльності адміністративних судів. Зокрема, дисертаційне дослідження пропонує: визначення критеріїв та індикаторів ефективності процесуального захисту права на підприємницьку діяльність; удосконалення процедур доступу до суду та оприлюднення інформації про діяльність адміністративних судів; розробку механізмів взаємодії судів із суб'єктами господарських відносин та іншими учасниками судового процесу; рекомендації щодо імплементації норм міжнародного права та права ЄС у національне законодавство; конкретні пропозиції щодо підвищення доступності процесуальної інформації та забезпечення права підприємців на ефективний правовий захист.

Автор продемонстрував високий рівень володіння матеріалом, аналітичне мислення, здатність до системного узагальнення складних правових явищ, а також уміння формулювати наукову новизну та практичні рекомендації для законодавця і органів судової влади.

Дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам, що висувуються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Урахування наукових зауважень і конструктивна робота над ними підтверджують наукову зрілість та професійну компетентність аспіранта.

Вважаю за доцільне підтримати дисертаційну роботу Рябченка Василя Вікторовича у повному обсязі та побажати автору подальших наукових і професійних успіхів у розвитку адміністративного права, підвищенні ефективності судового захисту прав підприємців та вдосконаленні системи адміністративного судочинства в Україні.

Панова О.О., д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права і процесу КАІ.

Дослідження Рябченка Василя Вікторовича є важливим і значущим внеском у розвиток адміністративно-правової науки в Україні, зокрема у сфері забезпечення процесуального захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах. Особливо слід підкреслити розробку комплексної концептуальної моделі захисту права на підприємницьку діяльність, яка охоплює ключові складові функціонування адміністративних судів та взаємодії між судами, органами державної влади і суб'єктами господарювання.

Модель передбачає системний поділ на підкласерні напрями: нормативно-правовий аспект – забезпечення відповідності національного законодавства стандартам Європейського Союзу та міжнародного права, удосконалення процесуальних механізмів захисту прав підприємців, визначення критеріїв ефективності та доступності правового захисту; взаємодія судів із підприємцями та суспільством – впровадження ефективних процедур

інформування про діяльність адміністративних судів, створення механізмів забезпечення участі громадськості у контролі за правосуддям, формування довіри до судової системи; взаємодія влади та суб'єктів господарювання – узгодження процесів обміну інформацією між органами виконавчої влади та судами, спрямованих на забезпечення прозорості процедур та підвищення ефективності адміністративного правосуддя.

Такий системний підхід дозволяє отримати цілісне й багатогранне бачення проблематики, інтегрує теоретичні положення з практичними викликами судового захисту підприємницьких прав і сприяє ефективній адаптації національного законодавства до європейських стандартів правового захисту.

Робота Рябченка В. В. вирізняється високим рівнем наукової підготовки, комплексним аналізом проблематики та чіткою структурою, що відповідає вимогам спеціальності 081 «Право». Аспірант ґрунтовно опрацював наукову літературу, законодавчі акти України та ЄС, рішення міжнародних судових інституцій, а також передовий досвід інших держав. У дисертації проведено порівняльний аналіз процесуального захисту права на підприємницьку діяльність, що дозволяє чітко визначити прогалини національного законодавства та шляхи їх усунення.

Актуальність теми є беззаперечною, оскільки в умовах воєнного стану, активної судової реформи та євроінтеграційного розвитку України особливо підвищується значення прозорості, ефективності та доступності адміністративного судочинства для підприємців. Дисертант має значний науковий доробок, численні публікації у провідних фахових виданнях, що свідчить про високий рівень підготовки. Результати дослідження були успішно апробовані на наукових конференціях та семінарах, отримали позитивну оцінку фахівців та практиків, що підтверджує їх актуальність і практичну значущість.

Загалом, дисертаційна робота Рябченка Василя Вікторовича є завершеним, самостійним та системним науковим дослідженням, яке повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Робота має високу наукову новизну, теоретичне та практичне значення, містить чітко обґрунтовані пропозиції для вдосконалення законодавства та організації процесуального захисту прав підприємців.

Підтримую дисертаційну роботу Рябченка Василя Вікторовича у повному обсязі та рекомендую її до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Головко К.В., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного і адміністративного права КАІ.

Наукове дослідження Рябченка Василя Вікторовича охоплює широкий спектр актуальних проблем адміністративно-правового регулювання, пов'язаних із забезпеченням процесуального захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України. Дисертація вирізняється глибиною, системністю та комплексністю підходу, що дозволяє всебічно висвітлити ключові аспекти захисту прав підприємців, організаційні та

процесуальні механізми судочинства, а також їх відповідність стандартам Європейського Союзу та міжнародного права.

Автор ґрунтовно опрацював вітчизняну наукову літературу, законодавчі акти України, а також численні зарубіжні дослідження, що стосуються адміністративного судочинства, процесуального захисту підприємницьких прав та принципів відкритості, доступності й прозорості судових процедур. Дисертація демонструє логічну послідовність викладу матеріалу, чітку структуру наукових завдань і системне узагальнення теоретичних положень та практичних прикладів. Поставлені завдання сформульовані ясно та аргументовано, що свідчить про високий рівень наукової підготовки аспіранта, його здатність до самостійного аналітичного мислення та комплексного вирішення складних адміністративно-правових проблем.

У дисертації Рябченком В. В. розроблено концептуальну модель забезпечення процесуального захисту права на підприємницьку діяльність, яка передбачає інтеграцію нормативно-правових, організаційних та процесуальних механізмів діяльності адміністративних судів, а також механізмів ефективної взаємодії з органами державної влади та суб'єктами господарювання. Модель включає: удосконалення законодавчих і процесуальних норм щодо захисту підприємницьких прав; визначення критеріїв ефективності та доступності правового захисту; розвиток організаційних процедур оприлюднення судових рішень та взаємодії з громадськістю; імплементацію кращих практик та стандартів ЄС у діяльність адміністративних судів.

Результати дослідження мають значну наукову новизну та практичну цінність. Вони можуть бути використані для вдосконалення національного законодавства щодо процесуального захисту підприємницьких прав, розробки нормативних актів та рекомендацій із імплементації європейських стандартів у діяльність адміністративних судів. Дисертаційна робота демонструє можливість ефективного поєднання теоретичних положень із практичними підходами до забезпечення відкритості, доступності та ефективності судового захисту прав підприємців в умовах сучасних правових і соціально-політичних викликів.

Враховуючи наведене, дисертаційне дослідження Рябченка Василя Вікторовича є повним, завершеним та науково обґрунтованим, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та заслуговує на позитивну оцінку і рекомендацію до захисту за спеціальністю 081 «Право».

Кунєв Ю.Д., д.ю.н., професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Слід відзначити, що всі пропозиції та зауваження, висловлені під час попереднього розгляду дисертаційного дослідження Рябченка Василя Вікторовича, були уважно враховані та належним чином відображені у фінальному тексті роботи. Дисертація була суттєво доопрацьована, що свідчить про високу відповідальність автора, його здатність до наукового діалогу та готовність до конструктивної критики.

Доповідь дисертанта під час обговорення роботи, а також рівень проведеного наукового дослідження, демонструють глибоке володіння методологією юридичних досліджень, аналітичне мислення та здатність до системного узагальнення складних адміністративно-правових явищ у сфері

процесуального захисту права на підприємницьку діяльність. Особливо слід підкреслити активну наукову позицію Рябченка В. В., що підтверджується численними публікаціями та тезами доповідей на наукових конференціях різного рівня, включно з міжнародними заходами, де він представляв результати дослідження та отримувал конструктивні коментарі від фахівців у сфері адміністративного права та європейської інтеграції.

Важливо зазначити, що дисертаційна робота вирізняється системністю викладу, логічною структурою та комплексним підходом до проблематики, що дозволяє всебічно оцінити адміністративно-правові засади процесуального захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах, їх відповідність міжнародним та європейським стандартам. У роботі чітко окреслено науково обґрунтовані пропозиції та практичні рекомендації, які можуть бути використані під час удосконалення національного законодавства та підвищення ефективності діяльності адміністративних судів у сфері захисту прав підприємців.

Враховуючи ґрунтовність проведеного дослідження, високий науковий рівень дисертанта та актуальність проблематики, підтримую представлену дисертаційну роботу Рябченка Василя Вікторовича та вважаю, що автор повністю заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Макеєва О.М., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

Дисертаційне дослідження Рябченка Василя Вікторовича є надзвичайно актуальним та своєчасним, особливо з огляду на сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом, реформуванням системи державного управління та активним просуванням України на шляху євроінтеграції. Ці процеси ставлять нові завдання перед системою адміністративного судочинства та підвищують значущість процесуального захисту права на підприємницьку діяльність та прозорості у діяльності адміністративних судів.

Робота вирізняється глибиною наукового опрацювання, комплексністю підходу та логічною структурою викладу матеріалу. Дисертантом запропоновано концептуальну модель удосконалення адміністративно-правових засад процесуального захисту прав підприємців, яка включає три взаємопов'язані підкластерні напрями: «нормотворчість», «суспільство» та «взаємодія влади і суспільства». Такий системний підхід дозволяє не лише теоретично осмислити проблематику захисту прав у сфері підприємницької діяльності в адміністративних судах, а й визначити практичні механізми підвищення ефективності судових процедур, мінімізації ризиків корупційних проявів та адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Особливо слід відзначити, що автор уважно врахував усі зауваження та рекомендації, висловлені на попередніх етапах рецензування, що свідчить про його відповідальність, наукову дисциплінованість та готовність до конструктивного діалогу. Дисертаційне дослідження ґрунтується на широкій аналітичній базі, включаючи наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів,

законодавчі акти України та ЄС, а також рішення міжнародних органів у сфері адміністративного судочинства.

Наукова активність Рябченка В. В. підтверджується значною кількістю публікацій, а також активною участю у наукових конференціях, де були представлені результати дослідження та отримані позитивні відгуки від фахівців у сфері адміністративного права та європейської інтеграції.

Враховуючи високу наукову якість роботи, її комплексність, практичну значущість та внесок у розвиток адміністративно-правової науки, підтримую дисертаційне дослідження Рябченка Василя Вікторовича і рекомендую його до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Рябченка Василя Вікторовича на тему «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Важливим напрямком діяльності демократичної, соціальної, правової держави є захист прав, свобод, законних інтересів фізичних, юридичних осіб від порушень з боку суб'єкта владних повноважень. Вирішення цього завдання набуває особливої актуальності в період воєнного стану, коли судова система, з одного боку, та сфера підприємництва, з іншого, знаходяться в умовах загрози національній безпеці держави та чисельних ризиків політичного, правового, організаційного, фінансового, інформаційного, кадрового характеру. Враховуючи імперативний характер рішень, дій суб'єктів владних повноважень у сфері підприємництва, основним засобом забезпечення законності у цій сфері виступає адміністративне судочинство.

Практика діяльності адміністративних судів свідчить про наявні проблеми, пов'язані із визначенням підсудності або порядку розгляду адміністративних справ за участю державних, інших органів, осіб та суб'єктів підприємницької діяльності. Встановлені Кодексом адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV процедури розгляду публічно-правових спорів, які виникають у сфері підприємництва, виявляються недостатньо ефективними, такими, що не забезпечують особам, які звернулись до адміністративного суду, повноцінної реалізації права на захист від чиновницького свавілля. Виникають також проблеми, пов'язані із визначенням підсудності справ адміністративної юрисдикції, предмет яких стосується публічно-правових спорів у сфері підприємництва. Спроби врегулювання існуючих проблем шляхом роз'яснень вищих органів судової влади навряд можна назвати ефективними, а прийняття змін до Кодексу адміністративного судочинства України у 2017 році з метою уніфікації процедур судового розгляду судів цивільної, господарської та адміністративної юрисдикції не вирішили більшості проблем, наявність яких відзначали дослідники.

Значною мірою виникнення проблем правового регулювання та правозастосовної практики адміністративних судів пов'язане із існуючими недоліками адміністративного процесуального та адміністративного матеріального законодавства, норми якого регулюють відносини у сфері підприємництва (наявність прогалин, колізій). Вказане свідчить про необхідність теоретичного дослідження вдосконалення процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративних судах.

Аналіз існуючих наукових досліджень дозволяє виділити такі напрямки наукових досліджень: 1) загальне визначення сутності публічно-правового спору (Ю.С. Педько, О.В. Скочиляс-Павлів, К.О. Тимошенко, Н.Є. Хлібороб), а також видів по відношенню до нього явищ: адміністративно-правовий спір (Л.В. Бринцева, О.Б. Зеленцов, Д.В. Лученко, Н. Б. Писаренко, В. А. Сьоміна, Г.Й. Ткач), державно-правовий конфлікт (Ю.Г. Барабаш); 2) аналіз окремих видів правових відносин у сфері підприємництва: реєстраційні провадження (О.Г. Юшкевич), організація суб'єктів владних повноважень (М.П. Гурковський), окремі напрямки державної реєстрації (І.В. Антипенко, Я.Є. Барц, І.В. Михайлишин, Т.В. Мехтієва, К.В. Ростовська), проблеми реалізації регуляторної політики держави (А.В. Власюк); 3) контролю і нагляду у сфері господарської діяльності (С.Л. Серов, Н.В. Никитченко); 4) публічно-правових спорів у сфері господарської діяльності як предмету адміністративного судочинства (О.А. Веденяпін); 5) державного управління у сфері господарювання (С.І. Бевз).

Окремі аспекти вдосконалення процесуального порядку розгляду і вирішення публічно-правових спорів досліджували вітчизняні та зарубіжні учені, серед яких: О. М. Балашов, Б. Б'єландо Гарін (B. Belando Garín), Р. Боста (R. Bousta), К. Бухзер-Мартін (C. Buchser-Martin) Н. О. Васильченко, В. В. Гриценко, Б. Камарілло Круз (B. Camarillo Cruz), Х. Карбалло Мартінез (G. Carballo 4 Martínez), А. Егурен Гурручага (A. Eguren Gurruchaga), К. Есплюгес Барона (C. Esplugues Barona), І. О. Корецький, Ф. Курвуазьє (F. Courvoisier), Н. С. Кучерук, Н. А. Мазаракі, Б. Монту (B. Manteaux), Д. Маррані (D. Marrani), Ж. А. Міріманов (J. A. Mirimanoff), Р. Ф. Мустафін, А. С. Новосад, А. Г. Пишна, М. Я. Поліщук, А. Сагар (A. Sagar), С. Сан-Крістобаль Реалес (S. San Cristóbal Reales), Ж.-М. Сове (J.-M. Sauvé), В. О. Тімашова, Т. Гарсія Товар (T. García Tovar), Д. Г. Фільченко та інші науковці.

Таким чином, предметом досліджень виступають або визначення публічно-правового спору у цілому, або специфіка правовідносин в окремих сферах підприємницької діяльності, або окремі засоби і способи реалізації державно-владних повноважень щодо контролю підприємницької діяльності. Крім того, слід відмітити такий напрямок наукового пошуку як дослідження сутності та особливостей окремих видів публічно-правових спорів та публічно-правових конфліктів, визначених, виходячи з відповідних сфер правовідносин (А.О. Веденяпін, А.К. Гасанова, Н.М. Гладка, М.Г. Кобилянський, М.І. Цуркан).

Крім вказаних вище досліджень, робота має базуватись також на загальних наукових здобутках у сфері адміністративного права та адміністративного судочинства, а також окремих наукових результатах у сфері цивільного права та процесу. В цьому розрізі слід відмітити роботи таких вчених, як: В.Б. Авер'янов, Н.В. Александрова, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк,

Ю.В. Георгієвський, І.П. Голосніченко, Е.Ф. Демський, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, І.Б. Коліушко, В.В. Комаров, Р.О. Куйбіда, О.І. Миколенко, О.М. Пасенюк, В.Г. Перепелюк, І.М. Сопілко, В.С. Стефанюк, М.М. Тищенко.

Проте, проблема визначення сутності процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративних судах ще не була належним чином піддана науковому аналізу, що обумовило актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до науково-дослідної роботи кафедри конституційного та адміністративного права на тему: «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363, шифр №53-2022/13.01.02).

3. Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні наукового підходу щодо вдосконалення процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах та формування конкретних пропозицій і рекомендацій щодо усунення прогалин і колізій у чинному адміністративному законодавстві.

Мета дослідження зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- сформулювати та розкрити методологію дослідження процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах;
- встановити місце адміністративного судочинства серед інших форм захисту права на підприємництво;
- здійснити аналіз історичних тенденцій та світового досвіду захисту права на підприємницьку діяльність засобами судової адміністративної юрисдикції;
- обґрунтувати поняття процесуальної форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах та види процесуальних форм;
- розкрити особливості позовного провадження як процесуальної форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах;
- встановити юридичний зміст проваджень щодо перегляду судових рішень адміністративними судами у справах, пов'язаних із захистом права на підприємництво;
- виявити проблеми реалізації процесуальної форми виконання судових рішень в адміністративних справах, пов'язаних із захистом права на підприємницьку діяльність та запропонувати шляхи їх вирішення;
- виділити актуальні проблеми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах у процесуальних формах та обґрунтувати пропозиції щодо забезпечення ефективності процесуальних форм захисту;
- запропонувати напрями удосконалення процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах на основі врахування правових позицій Європейського суду з прав людини.

4. Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері адміністративного судочинства.

5. Предмет дослідження є правові форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах.

6. Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціально-юридичні методи наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу з'ясовано сутність адміністративного судочинства як процесуальної форми руху адміністративної справи щодо публічно-правового спору у сфері підприємництва. Застосування формально-юридичного методу дозволило проаналізувати та розкрити зміст понять та норм права, необхідних для дослідження.

За допомогою застосування методу порівняльного аналізу разом із методом синтезу з'ясовано теоретико-правові основи захисту права на підприємництво в адміністративних судах у процесуальній формі (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 3.2). Застосування логіко-семантичного методу надало можливість встановити сутність поняття процесуальної форми захисту права на підприємництво в адміністративних судах (підрозділ 1.3). Метод систематизації (класифікації та групування) та також системно-структурний метод покладено в основу виділення видів процесуальних форм захисту (підрозділи 1.3, розділ 2). За допомогою методів синтезу, системно-структурного методу у взаємозв'язку із формально-юридичним методом визначено правову природу, сутність та особливості процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративних судах (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1). Поєднання діалектичного, формально-юридичного методів дозволило охарактеризувати особливості процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративних судах, розкрити їх окремі проблемні питання (підрозділ 3.1). Застосування методу дедукції у взаємозв'язку із формально-юридичним методом дозволило узагальнити отримані результати дослідження, визначити основні проблеми адміністративного матеріального та процесуального законодавства та визначити напрямки його вдосконалення (розділ 3). Застосування у взаємозв'язку таких методів, як формально-юридичного, порівняльного аналізу, синтезу дозволило обґрунтувати конкретні пропозиції щодо усунення недоліків у чинному адміністративному матеріальному і процесуальному законодавстві, а також вдосконалення практики його застосування при реалізації процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративних судах (розділи 2, 3).

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять роботи філософсько-правового напрямку, наукові напрацювання у галузі загальної теорії права, публічного адміністрування, адміністративного права та процесу, цивільного процесуального права, а також наукові напрацювання деяких інших суміжних галузей національної правової науки, окремі зарубіжні правові дослідження.

Нормативною базою роботи є Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР, Кодекс адміністративного судочинства України, окремі міжнародні акти у сфері судочинства та основних прав людини, правові позиції Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, правові позиції вищих судів, інше національне адміністративне матеріальне законодавство щодо взаємовідносин між суб'єктами владних повноважень та суб'єктами підприємницької діяльності. Емпіричну базу дослідження становить судова практика адміністративних та господарських судів, дані судової статистики, політико-правова публіцистика, енциклопедичні та довідкові видання.

7. **Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням, присвяченим обґрунтуванню наукового підходу щодо вдосконалення процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах та формуванню конкретних пропозицій і рекомендацій щодо усунення прогалин і колізій у чинному адміністративному законодавстві.

До основних результатів належать наступні:

уперше:

- здійснено періодизацію історичного розвитку форм захисту права на підприємницьку діяльність на території сучасної України;

- на основі актуальних наукових позицій щодо визначення процесуальних форм адміністративного судочинства надано авторське визначення поняття процесуальної форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах;

- здійснено систематизацію процесуальних форм захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах відповідно до системи проваджень у адміністративному судочинстві;

удосконалено:

- ознаки позовного провадження як процесуальної форми захисту прав, свобод, законних інтересів в адміністративному судочинстві та визначено вимоги щодо позовного провадження у досліджуваних справах з урахуванням специфіки підприємницької діяльності: деталізація та водночас чіткість нормативного визначення його положень;

- положення щодо застосування примирних процедур на стадії виконавчого провадження у адміністративному судочинстві та обґрунтовано неможливість застосування примирних процедур у справах щодо застосування штрафу, коли штраф застосовується як засіб судового контролю за виконанням рішення адміністративного суду (ч.ч. 2, 7 ст. 382 КАС України);

- положення щодо практики ЄСПЛ як основи подальшого розвитку процесуальних форм захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів в адміністративних судах, визначено напрями врахування практики ЄСПЛ при розгляді досліджуваних справ: справедливість як загальносоціальна категорія; оперативність адміністративного судочинства.

дістали подальшого розвитку:

- науковий підхід щодо дослідження процесуальних форм, сформульовано підхід щодо дослідження процесуальних форм розгляду досліджуваних справ, який ґрунтується на авторському визначенні співвідношення понять процесуальної форми та провадження в адміністративному судочинстві як форми та змісту;

- визначення місця адміністративного судочинства серед форм захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів, визначено місце адміністративного судочинства серед форм захисту права на підприємницьку діяльність;

- категорія інстанційного перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві, визначено особливості інстанційного перегляду судових рішень у досліджуваній категорії адміністративних справ;

- проблематика забезпечення ефективності адміністративного судочинства, визначено та систематизовано проблеми забезпечення ефективності адміністративного судочинства при розгляді досліджуваних справ, виділено загальні та спеціальні (притаманні саме досліджуваній категорії справ) проблеми.

8. Теоретичне підґрунтя роботи склали Конституція України, Кодекс адміністративного судочинства України, окремі міжнародні акти у сфері судочинства та основних прав людини, правові позиції Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, правові позиції вищих судів, інше національне адміністративне матеріальне законодавство щодо взаємовідносин між суб'єктами владних повноважень та суб'єктами підприємницької діяльності. Емпіричну базу дослідження становить судова практика адміністративних та господарських судів, дані судової статистики, політико-правова публіцистика, енциклопедичні та довідкові видання.

9. Практичне значення та використання результатів дисертаційного дослідження полягає у застосуванні у:

- *науково-дослідній роботі КАІ*: для подальшого розвитку теоретичних положень щодо процесуальних форм у адміністративному судочинстві (акт про впровадження від 23.03.2026);

- *правотворчій діяльності*: для вдосконалення положень чинних нормативно-правових актів щодо вдосконалення процесуальних форм у адміністративному судочинстві;

- *сфері правозастосування*: для розвитку тлумачення положень чинного законодавства при розгляді справ адміністративним судом (акт про впровадження в діяльність Верховного Суду);

- *сфері освітнього процесу КАІ* використані для підготовки навчальної літератури з дисциплін «Адміністративний процес», «Адміністративне судочинство», інших навчально-методичних матеріалів, підготовки та видання іншої спеціальної літератури з роз'яснення положень законодавства про адміністративне судочинство (акт про впровадження від 30.03.2026).

10. Особистий внесок здобувача. Дисертація «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах України» Рябченка Василя Вікторовича є самостійною науковою працею, в якій наведено теоретичні положення і висновки, власні ідеї та розробки автора, які дають змогу вирішити поставлені завдання. Усі висновки та практичні рекомендації, винесені на захист, розроблені дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

11. Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й висновки дисертації обговорювались на засіданні кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ, трьох науково-практичних конференціях: «Трансформація законодавства України в період дії правового режиму воєнного стану та у післявоєнний час» (м. Харків, 2023), «Протидія терористичним актам у міському середовищі» (м. Київ, 2023), «Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2024).

12. Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 9 наукових публікаціях, серед них: у наукових фахових виданнях України – 5, у виданні, що входить до наукометричної бази Web of Science - 1 та 3 у наукових працях, які засвідчують апробацію дисертації.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у фахових виданнях України

1. Рябченко В.В. Процесуальні форми захисту права на підприємництво в адміністративних судах: проблематика наукового підходу. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 161. С. 139–154. DOI: 10.21564/2414-990X.161.274297
2. Рябченко В.В. Місце адміністративного судочинства у системі форм захисту права на підприємництво. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 1. С. 160-165. DOI: 10.32782/39221447
3. Рябченко В.В. Оперативність позовного провадження як напрям розвитку процесуальних форм захисту права на підприємництво у адміністративному суді. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 53-56. DOI: 10.32782/2307-1745.2023.66.11
4. Рябченко В.В. Європейський досвід захисту права на підприємництво засобами судової адміністративної юрисдикції. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2024. № 1(70). С. 163-169. DOI: 10.18372/2307-9061.70.18499
5. Рябченко В.В. Забезпечення права на справедливий суд у справах про захист права на підприємництво в адміністративних судах (на основі врахування правових позицій Європейського суду з прав людини). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2024. № 70. С. 36-39. DOI: 10.32782/2307-1745.2024.70.7
6. Рябченко В.В. Касаційний перегляд як засіб контролю законності рішень адміністративних судів щодо захисту права на підприємництво. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2026. № 1. С. 41-47. DOI: 10.25313/2520-2308-2026-1-11891

Статті в іноземних виданнях:

(стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection)

7. Problems of administrative and statutory regulation of the use of AI / V. Riabchenko et al. (Oleksandra Paramonova, Oleksandr Shkelebei, Nataliia Dobrianska, Iryna Sopilko). *Ceridap*. Mar 3, 2025. Fascicolo 1/2025. P. 215-229. DOI: 10.13130/2723-9195/2025-1-60 **Включено до наукометричної бази Scopus (Q4)**

Особистий внесок автора: досліджено та проаналізовано правову базу в Україні та спосіб, у який Україна вирішує дотримуватися міжнародних нормативних актів для вирішення проблем державної політики щодо ШІ.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

8. Рябченко В.В. Забезпечення ефективності процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративних судах. *Трансформація законодавства*

України в період дії правового режиму воєнного стану та у післявоєнний час: Матеріали круглого столу, м. Харків. 2023. С. 172–174.

9. Рябченко В.В. Юрисдикція адміністративного суду щодо виконання рішень у справах, пов'язаних із захистом права на підприємництво: окремі проблемні питання. *Протидія терористичним актам у міському середовищі*: Матеріали наукового форуму, м. Київ. 2023. С. 114–116.

10. Рябченко В.В. Види процесуальних форм захисту права на підприємництво в адміністративних судах. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи*: Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 23 лютого 2024 р. С. 257–259.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 227 сторінок, із них – 181 сторінки основного тексту. Робота містить 4 додатки. Список використаних джерел налічує 232 найменування.

Характеристика особистості здобувача. Під час підготовки дисертаційної роботи Рябченко В.В. проявив себе як творчий дослідник і науковець, здатний самостійно на високому науково-методичному рівні вирішувати наукові та практичні завдання. Він повною мірою володіє сучасними методами аналізу, має належний рівень теоретичної та практичної підготовки.

Оцінки мови та стилю дисертації. Текст дисертації викладено грамотною мовою, логічно та послідовно. Матеріали дослідження викладені з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертація оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Відповідність принципам академічної доброчесності. Дисертація не містить необґрунтованих запозичень та плагіату. У роботі дотримано правила посилання на джерела інформації у випадку використання підходів, положень, тверджень, відомостей. Надано достовірну інформацію про результати досліджень, джерела використаної інформації.

Рецензенти рекомендують: відповідно до пп. 15, 16 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, *пропонується такий склад разової ради:*

Головою спеціалізованої вченої ради:

Легенького Миколу Івановича, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету права та міжнародних відносин КАІ.

Рецензентом:

Головку Катерину Володимирівну, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету права та міжнародних відносин КАІ.

Офіційними опонентами:

Берлача Анатолія Івановича, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри службового та медичного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ткачука Олега Степановича, доктора юридичних наук, доцента, вченого секретаря Науково-консультативної ради Верховного Суду, суддю Великої Палати Верховного Суду;

Новицького Андрія Миколайовича, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії служби безпеки України.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Рябченка В.В. на тему «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах».

2. Вважати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Рябченка Василя Вікторовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19.05.2023 № 502), вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

3. Рекомендувати дисертаційну роботу «Процесуальні форми захисту права на підприємницьку діяльність в адміністративних судах», подану Рябченко Василем Вікторовичем на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 «Право» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

4. Рекомендувати Вченій раді Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» клопотати про призначення:

Головою спеціалізованої вченої ради:

Легенького Миколу Івановича, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету права та міжнародних відносин КАІ.

Рецензентом:

Головко Катерину Володимирівну, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Факультету права та міжнародних відносин КАІ.

Офіційними опонентами:

Берлача Анатолія Івановича, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри службового та медичного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ткачука Олега Степановича, доктора юридичних наук, доцента, вченого секретаря Науково-консультативної ради Верховного Суду, суддю Великої Палати Верховного Суду;

Новицького Андрія Миколайовича, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії служби безпеки України

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Рябченка Василя Вікторовича:

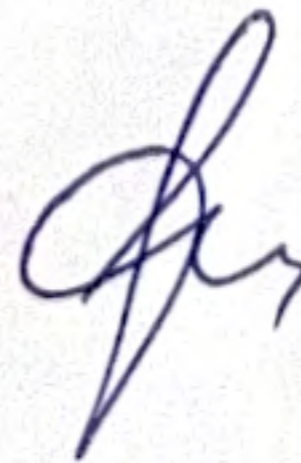
«за» – 13

«проти» – немає

«утримались» – немає.

Головуючий на засіданні:

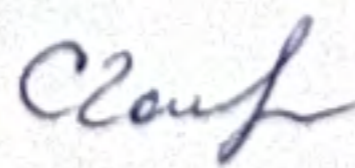
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії держави і
права, конституційного та
адміністративного права Факультету
права та міжнародних відносин

Олена МАКЕЄВА

Секретар засідання:

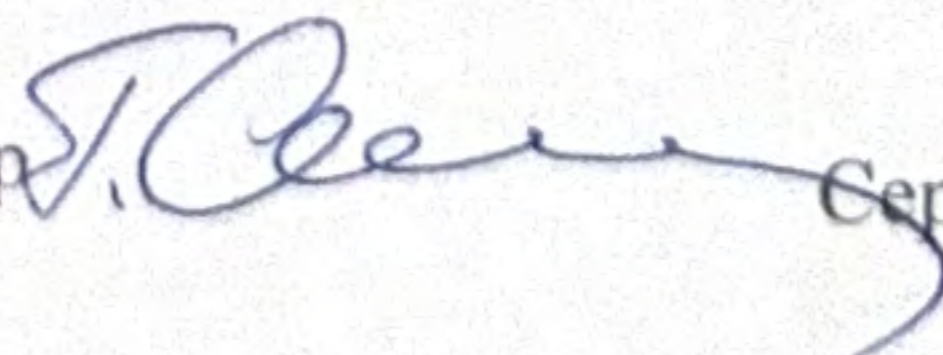
професор кафедри теорії держави і
права, конституційного та
адміністративного права Факультету
права та міжнародних відносин
кандидат історичних наук, доцент

Світлана ГОЛОВКО

ПОГОДЖЕНО:

проректор з наукових досліджень
та трансферу технологій КАІ,
доктор технічних наук, професор

Сергій ГНАТЮК